10-745620/5

ZORAN M. JOVANOVIĆ

jedno bezimeno more

Okreni školjke dlanova
i čekaj
da dođe jedno more
za koje kažu da je bezimeno

Kamenje uvek prećutkuje
crteže po telu
a ovo more dolazi bikovima talasa

Okreni školjke dlanova
i čekaj da dođe

Nevine devojke obala
spremile su mu udoban ležaj na svojim kukovima
rošave utvare stena
odmakle su se unazad
za nekoliko koraka

Sačekaj da se utiša
i priđi mu
do kolena
priđi mu do dlanova
ovo more za koje kažu da je bezimeno
izgovoriće jednu reč
čudnu i besmislenu

Zaželi da je ta reč nečije ime
a veruj da je to samo zamor od putovanja
jer ovo more ume da dođe za nekog
jer ovo more ume da ode za nekog
jer ovo more je bezimeno

10-745623/1

JOVAN PAVLOVSKI

iz »zemlje široke i tople«

Dorbri udvarači ove zemlje kako vam je ime:
krotki orači, snažni muževi ili
nešto slično? Vezuje vas vazduh sa njenom
korom
od bilja i crvenice, a nema ničeg više van nas
i van nje. Duboke žile
prolaze kroz vas i njima vam je vezan govor
kada treba da se podsetite na njene slabosti.
Mirna
voda peva među ševarima, dok vaša reč šeta
od drveća do kamena, od kukuruza do drveća.
Tako ste široki
u ramenima da horizont na njima ostavlja samo
letnji
prah, koji vas oplođuje. Jednom preko dana
svakako zaželite nešto, ali kako da započnete
kada
vam ruke i noge počinju i završavaju u malim
zaravnim, iznad kojih podignut
na stogove okreće se vetar ovogodišnji. U levoj
nozi
odmara vam se avgust, u rukama juni započinje.
Svaka proba
za bekstvo završava se jednim zviždukom u
vazduhu. To je večno
Prokletstvo koje prati krupne robove
ove crvenice. Vaše prisustvo ovde dopunjavaju
samo vode rečne,
a vaša mesta obeležavaju kratka pucketanja
noću.
Poljske ptice kruže oko vaše praznine koja traje.

10-745622/3

MILE NEDELKOVSKI

vetrovi na mom prozoru

Dolaze kao bikovi termiti
trbuha sivih i iskidanih od povlačenja
po telu nezapamćene suše
i spasa nam nema:
kamen grizu, grizu kreč
ostali smo bez kuće
golo i belo drveće umire
grizu drveće

2.

Valjda niste bič iz nekog skamenjenog pakla
besmisleno što udara
po ovom istrošenom nebu i suncu
koje boli koje štipa
u očima inficiranim od nezdravog sna
pod vama je zeleno izgorela slama

3.

Došli ste sa mora slanog daha
izgorela je koža pod naslagama soli
Došli ste sa planine odrani od stene
i pištite kao zmije kao poganije
Došli ste sa polja odeveni u dim
i smrdite na gnoj na igoreo hleb na psovke
Došli ste i donosite kao što donosi kletva smrt

4.

Došli su planinski došli su morski došli su vetrovi
s polja
i jednim krilom, najcrnjim, naslonili se na moj prozor.

10-746 29885

DJELO KRITIKA IDEOLOGIJA

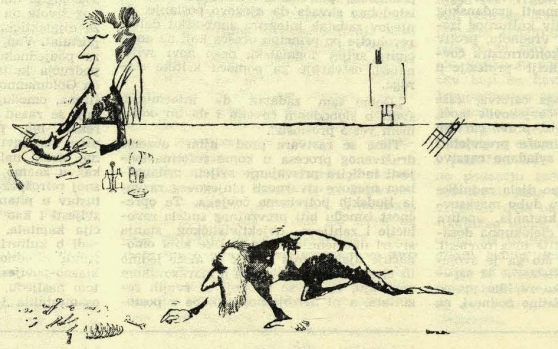

● **VJERAN ZUPPA:**

Ja bih se izvinio što neću govoriti o kulturnoj politici; čini mi se, da se ovdje mnogo govori o kulturnoj politici, a malo o onom prostoru u kojem se specificiraju pitanja same kulturne politike, tj. dosta se govori o kulturnoj politici a malo o samoj kulturi. Međutim, kao što je Seneka rekao: „Nužnosti vode onoga koji hoće, a vuku onoga koji neće", i mene nužda vuče da se uključim bar djelimično u niz pitanja koja ulaze u kulturnu politiku, međutim, kroz jednu drugu temu koju sam nazvao djelo, kritika i ideologija. Naime, i nedavno smo imali da vidimo, takav primjer kako je potrebno vršiti u nekim kritičnim slučajevima, ideološku kritiku neke pojedine knjige pojedinoga djela kao što je to bio slučaj i s Mikrom Kovačem. Htio bih postaviti jedan problem, i pokušao definirati neke situacije u kojima se nalazi jugoslovenska književna kritika, kada se postavi pred „nepremostivim" problemom, da govori o nekim ideološkim specifikumima dela. Kada danas pitamo o prisustvu ideološkog u umetničkome delu, onda smo odmah podložni nizu nesporazuma, koji gotovo svi proizilaze iz dvojakoga shvaćanja samoga pojma ideologije.

Prvo: ideologija kao pedagogija.

Ideologija kao pedagogija jeste ono obučavanje u idejama, koje kroz sam ideološko-pedagoški postupak, postaje lažna stvarnost same ideologije, njen shematizam. Ako pojam ideologije označava i određuje jedan posebni *tip svijesti*, određeni i povjesno i društveno uvjetovani, način mišljenja, onda sama ideologija može biti *osvijetljena* jedino kroz kompleksnu kulturu te svijesti, koja implicira uvek jedan kvalitativno novi logički, spoznajni, ontološki, sociološki problem.

Drugo: ideologija kao metodologija.

Ako smo ustanovili kako nesumnjivo postoji ideologija kao pedagogija, možemo utvrditi i položaj ideologije u granicama njene metodološke funkcije, kao zahtjeva da se iz današnje povjesne i društvene situacije, s praktičkih i teorijskih pozicija izvrši jedna totalna kritika određene ljudske situacije.

Nužno je odmah izložiti da ova kritika koja je omogućena već u granicama metodološke funkcije samog pojma ideologije, ustvari predstavlja jedno nastojanje da se preispitaju i *prestrukturiraju* i posebni oblici ljudske duhovne stvarnosti, a među njima i sama umjetnost.

Metodologija i pedagogija, često predstavljaju krajnje aktivni i krajnje pasivni plan same ideologije.

U granicama tako apsolutiziranih krajnosti umjetnost ne može učiniti ništa.

a) Umjetnost više ne može prihvatiti da obučava! (Socijalistički realizam koji je tre bao ilustrirati jednu (otuđenu) ideološku svijest dovoljan je primjer tako deformiranog shvaćanja umjetnosti).

b) Da bi umjetnost primila ideološku kritiku nužno je da se ideologija (pri tome) *vrati* u filozofiju.

Povratak ideologije u filozofiju neophodan je za samo umjetničko djelo, jer je tek kroz njega donekle omogućen razgovor sa samim djelom.

Za nas „uspostavljanje filozofije na rang ideologije" kao što to piše Henri Lefebvre u svojoj knjizi „Critique de la vie cotidienne", označava filozofiju koja je u skladu s jedanaestom Marksovom tezom o Foerbachu („Filozofi su svijet različito interpretirali; radi se o tome da ga se izmijeni") u svojim vlastitim granicama ponijela mogućnost da postane istek jedne istinske ideologije.

Filozofija kao istek jedne ideologije ono je mjesto u koje se sama ideologija neprestano vraća, da bi participirala na svom vlastitom bitku.

Bit ideologije jest tako bit filozofije u kojoj ideologija ima svoje mjesto.

a) Zahvat ideologije u umjetničko delo može dakle biti oblikovan jedino kao zahvat filozofije u umjetnosti.

Do ovog stava dolazimo u trenutku u kojem se ustanovilo da je sama umjetnost ideološki diferentna.

Tim stavom nastojimo riješiti umjetnost od simplificiranog didaktičkog opterećenja i omogućiti joj drugu kritiku od one koja isključivo vodi računa o idejnosti ili bez idejnosti u smislu više ili manje političkih implikacija.

Angažirana književnost „la letterature engagé" i „novi roman" (Robbe Grillet, Nathalie Sarraut itd.), pa suvremena jugoslovenska proza (M. Lalić, S. Novak, A. Soljan I. Slamnig, M. Kovač itd.) poezija: (V. Gotovac, S. Mihalić, D. Zajc, itd.) drama: (J. Hristić, D. Smole, J. Ivanec, itd.) praktički su zahtjev postavljen pred kompleks naših stvarnih analiza i sinteza.

Time što smo postavili tvrdnju o nužnome zahvatu filozofije u umjetnost, postavili smo je kao tvrdnju o prirodnome zahvatanju filozofije i umjetnosti.

Očito je da se ovdje priklanjamo tezi Danila Pejovića, da je „obostrano prepoznavanje zajedničke sudbine mišljenja i umjetnosti XX stoleća pomoglo i prepoznavanju njihove izgubljene biti, koja se počinje vraćati i ponovo javljati u velikim ostvarenjima mislilaca i pjesnika našega doba, među koje spada i Karl Marks „Filozofija i znanost", *Forum* 2/63.

Sporazumni oko vezanosti filozofije i umjetnosti možemo kazati:

a) U širini svojega zadatka djelo *prevladava* ideologiju kao ideološku svijest, koja je samo jedan od oblika alijeniranosti, i stvaralački korespondirana sa samom filozofijom, kao ideološkim sistemom.

b) Prevladavanje ideologije samim djelom jest ujedno *onemogućenje* ideologije kao bitno kritičke pozicije.

c) Umjetnička kritika, koja nastoji razgovarati s djelom, *mora znati za* filozofiju.

d) Umjetnička kritika koja se nastoji bitno odrediti prema vremenu nužno mora na sebe preuzeti težinu samoga zadatka da sagleda *zajedničko* umjetnosti i filozofije.

e) Novim zadatkom postavljenim pred samu kritiku ona ujedno prestaje biti samo umjetnička, tj. kritika umjetnosti i ostaje kao *kritika*.

Međutim, epikurejci, koje u današnjoj umjetničkoj i književnoj kritici obilato su srećemo čini se da više misle trbuhom negoli glavom, pa kad je tako da trbuhom misle onda se zna i na što misle i na njih bi se doista mogla primjeniti ona narodna uzrečica da „kreću trbuhom za kruhom". No, kako bi ova opaska mogla biti dalje

Še kulture i naše kulturne politike, ostavljamo je kao još jedan povod za moguću diskusiju.

Danas je dakle moguće govoriti o umjetnosti s pozicija ideologije jedino kroz one spekulativne aspekte u koje ideološko ulazi, a koje ujedno i sama umjetnost pruža: ontološki moralni, vrijednosti, spoznajni.

Zadržavanje kritike danas na posve oprečnim pozicijama izlazi iz jedne zajedničke intencije same kritike, da dohvati bit umjetničkog djela.

Tako I. A. Richards koji u svojim „Principima književne kritike" (Principes of Literary criticisme) gleda bit umjetnosti u njenoj funkciji da „proširuje sferu ljudske senzibilnosti samim svojim stavom stoji suprostavljen Martinu Heideggeru, koji, kao što je to vidljivo, recimo, iz njegovoga eseja „Hölderlin i suština poezije" („Hölderlin und das Wesen der Dichtung") želi podržati svoje filozofske pretpostavke ispitujući ih „u oblasti same poezije".

U ovom trenutku nije na nama da izabiramo jednu od alternativa ili da tražimo svoje mjesto između njih, nužno je zasada samo da uvidimo kako tek uključenost u tu zajedničku intenciju, koju osnovne kritičke struje donose sa sobom (dohvatiti samu bit umjetničkog djela!) omogućuje i raspravu o ideološkome samoga djela.

Impresionistička ili na primer, stilistička kritika ne posjeduju tu mogućnost, jer su ili sasvim relativizirale (asocijativni plan), ili sasvim apsolutizirale (tehnički plan) svoje poezije.

U granicama tih tipova kritika, govor o ideološkome samoga djela nužno je izvan kritike, on je pridodat

a) kritika koja želi govoriti o ideološkome djela mora imati *u sebi* mogućnost za takav govor.

Rečeno je da je u biti djela i njegova izvorna mogućnost samoga prevladavanja otuđene ideološke svijesti.

b) kritika nam mora ujedno omogućiti da to prevladavanje sagledamo u njegovim pravim dimenzijama i da ga problemski proslijeđujemo.

Završimo s pitanjem:

Da li danas imamo takve kritike?